РЕЦЕНЗІЯ

доктора економічних наук, кандидата технічних наук, професора,
професора кафедри будівельних технологій
Київського національного університету будівництва і архітектури,
академіка Академії будівництва України
Ганни Валентинівни Шпакової
на дисертаційну роботу Шилюка Петра Петровича
«Економічні дисбаланси та механізми стабілізації підприємств будівельного девелопменту в умовах системної невизначеності», подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

1. Загальна оцінка постановки наукової проблеми та актуальності дослідження

Дисертаційна робота присвячена науковій проблемі, що має виразне теоретичне і практичне значення для економіки підприємств будівельного девелопменту, — виявленню, оцінюванню та стабілізації економічних дисбалансів у середовищі системної невизначеності. Обрана проблематика сформувалася на перетині економіки підприємства, фінансів, інвестиційного аналізу, управління проєктами та економічної діагностики. Її актуальність визначається не лише високою капіталомісткістю будівельного девелопменту й тривалістю інвестиційних циклів, а й тим, що фінансові, ресурсні, операційні та ринкові порушення можуть виникати одночасно, поширюватися між взаємопов’язаними проєктами та залишатися непомітними до моменту істотного погіршення економічного стану підприємства.

У дисертації переконливо показано, що оцінювання окремих фінансових коефіцієнтів або констатація збитковості не завжди дають змогу своєчасно виявити джерело економічної невідповідності. Для девелоперського підприємства важливими є узгодження потреб портфеля проєктів із наявними ресурсами, часовий розрив між авансуванням і поверненням капіталу, спроможність монетизувати створену вартість, структура зобов’язань і фактична доступність компенсаційних резервів. Така постановка проблеми враховує галузеву специфіку та спрямовує дослідження від опису наслідків до аналізу причин, каналів поширення й можливостей керованого відновлення.

Додаткової актуальності темі надають воєнні та післявоєнні умови функціонування будівельної галузі України: нестабільність фінансування, зміни попиту, порушення постачання, коливання вартості ресурсів і строків виконання робіт, потреба у відбудові та відновленні виробничих і житлових об’єктів. За цих обставин методичний інструментарій, що дає змогу розрізняти локальне відхилення та стійкий міжконтурний дисбаланс і пов’язувати діагноз із

відповідним масштабом стабілізаційної дії, є важливим для підвищення обґрунтованості управлінських рішень.

Наукову проблему сформульовано конкретно, мету й завдання підпорядковано її розв'язанню. Результати послідовно розгортаються від теоретичного визначення економічного дисбалансу та опису умов його виникнення до методики ідентифікації, оцінювання режимів функціонування та обґрунтування заходів стабілізації, що забезпечує цілісність дисертаційного дослідження та свідчить про належний рівень опрацювання заявленої теми.

2. Науково-програмна, нормативна та фахова релевантність роботи

Дисертацію виконано в межах науково-дослыдних робіт Київського національного університету будівництва і архітектури та Академії будівництва України: «Розбудова сучасного аналітичного інструментарію девелоперського управління підрядним будівництвом» (№ 0115U000860), «Розвиток управлінської взаємодії інституційних учасників девелоперських проєктів» (№ 0121U111793), а також із науково-пошуковою роботою Академії будівництва України «Вдосконалення аналітичного апарату обґрунтування формату девелопменту для проєктів будівництва» (шифр W4-14-b). Внесок здобувача в межах цих робіт пов'язано з теоретичним обґрунтуванням дисбалансів, розробленням методичних засад їх оцінювання та формуванням стабілізаційного інструментарію.

За предметом і змістом робота відповідає спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Дослідження зосереджене на економічних закономірностях діяльності підприємства, пропорціях фінансування й відтворення капіталу, структурі портфеля проєктів, використанні економічних ресурсів та обґрунтуванні управлінських рішень за умов невизначеності. Залучення будівельного контексту забезпечує галузеву конкретизацію, не змінюючи економічної спрямованості наукового завдання.

3. Структура дисертації та логіка розгортання авторської концепції

Дисертаційна робота має послідовну структуру, що складається з 3 розділів. Перший розділ формує теоретико-методологічне підґрунтя дослідження: у ньому розглянуто еволюцію уявлень про рівновагу, збалансованість і дисбаланс, системну невизначеність як середовище їх формування та типологію і причинно-наслідкову архітектуру дисбалансів (с. 39–109). Важливо, що теоретичний аналіз не зводиться до огляду визначень: він спрямований на формування категоріального апарату, встановлення меж між суміжними поняттями та виокремлення специфічних для будівельного девелопменту пропорцій.

У другому розділі розроблено методологію ідентифікації та оцінювання економічних дисбалансів. Послідовно розглянуто виявлення латентних порушень, систему структурних і динамічних індикаторів, а також діагностику й класифікацію режимів функціонування підприємств (с. 110–177). Така логіка

забезпечує перехід від теоретичного пояснення дисбалансу до формалізованої процедури його розпізнавання та оцінювання глибини.

Третій розділ присвячено прикладній реалізації методології, сценарному обґрунтуванню стабілізаційних траєкторій, верифікації порогових параметрів і формуванню механізмів стабілізації (с. 183–250). Завершують дослідження висновки, список використаних джерел і додатки. Загальна композиція роботи відображає повний цикл наукового пошуку: концептуалізація проблеми, розроблення інструментарію, його емпірична перевірка та перехід до прикладних рішень.

Дисертація містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. Обсяг основного тексту становить 227 сторінок; загальний обсяг без додатків — 283 сторінки. У роботі наведено 41 таблицю та 12 рисунків, список використаних джерел містить 294 найменування. Структура є збалансованою щодо обсягу теоретичної, методичної та прикладної частин і відповідає меті та завданням дисертації.

4. Методологічна культура, обґрунтованість і достовірність наукових результатів

Методологічна основа дослідження поєднує системний, структурно-функціональний і порівняльний аналіз, статистичне та економіко-математичне моделювання, багатовимірний аналіз, кластеризацію, режимну ідентифікацію, сценарний і багатокритеріальний аналіз. Такий комплекс методів відповідає багаторівневій природі досліджуваного явища та дає змогу аналізувати не лише окремі значення показників, а й їх взаємозв’язки, часову динаміку, структурні невідповідності та перехід економічної системи між режимами функціонування.

Важливою ознакою методологічної цілісності є поєднання аналітики на рівнях «проєкт — портфель — підприємство», що дає змогу не ототожнювати фінансовий результат юридичної особи з економічною життєздатністю окремого проєкту та водночас враховувати, як конкуренція проєктів за спільні ресурси може перетворювати локальне порушення на портфельний або корпоративний дисбаланс. Використання робастних статистичних оцінок і багатовимірних процедур сприяє зниженню чутливості результатів до поодиноких аномальних спостережень, а сценарне моделювання — оцінюванню рішень за кількох можливих конфігурацій зовнішніх збурень.

Достовірність положень забезпечується логічним зв’язком між теоретичними передумовами, побудованими методичними процедурами та їх апробацією на даних підприємств будівельного девелопменту. Для калібрування застосовано поєднання статистичних меж, економічної інтерпретації та перевірок чутливості; порогові значення обережно трактуються як характеристики дослідженої вибірки, а не як універсальні галузеві нормативи. Такий підхід свідчить про належне розмежування емпіричного висновку та меж його узагальнення.

Інформаційну базу становлять офіційні дані Державної служби статистики України, фінансова звітність підприємств, матеріали офіційних сайтів девелоперських компаній, нормативно-правові й аналітичні документи, наукові праці та результати власних досліджень автора. Різнотипність джерел відповідає комплексному характеру предмета та дає змогу зіставляти фінансові, проєктні, ресурсні та контекстні параметри.

5. Оцінка наукової новизни дисертаційної роботи

Наукова новизна дисертації полягає в розвитку теоретико-методологічних положень, удосконаленні методичних підходів і формуванні інструментарію для ідентифікації, оцінювання та стабілізації економічних дисбалансів підприємств будівельного девелопменту в умовах системної невизначеності. Зміст наукових результатів свідчить про авторське прагнення поєднати категоріальне трактування дисбалансу з процедурами його операційного виявлення та диференційованим вибором управлінського впливу.

До результатів, що мають характер удосконалення, належать методичний підхід до ідентифікації дисбалансів через порушення взаємопов’язаних економічних пропорцій; система оцінювання структурних і динамічних порушень на рівнях «проєкт — портфель — підприємство»; підхід до визначення режимів функціонування підприємств; економіко-організаційний інструментарій узгодження структурно-ресурсних, фінансово-інвестиційних та операційних механізмів стабілізації. Кожне з цих положень спрямоване на розширення можливостей традиційного аналізу, що зосереджується переважно на окремих показниках або на вже сформованих кризових наслідках.

Подальшого розвитку набули теоретичне трактування економічного дисбалансу як стійкої системної невідповідності економічно необхідних пропорцій; концепція системної невизначеності як багаторівневого середовища виникнення й поширення порушень; морфологічна типологія та причинно-наслідкова архітектура дисбалансів; підхід до диференціації стабілізаційного впливу; сценарна методика вибору траєкторії за критеріями результативності, повної економічної вартості та залишкового ризику. Новизна цих результатів полягає у взаємоузгодженні теоретичної, діагностичної та управлінської площин, що створює основу для переходу від опису дисбалансу до послідовного визначення заходів реагування.

Наукова цінність одержаних результатів посилюється їх галузевою конкретизацією. Автор враховує мультипроєктність, часову асинхронність інвестиційних і грошових потоків, взаємозалежність портфеля та потребу в узгодженні корпоративної спроможності з фактичним ресурсним забезпеченням. У сукупності ці положення становлять цілісний внесок у розвиток економічної діагностики підприємств будівельного девелопменту.

6. Теоретична та прикладна значущість одержаних результатів

Теоретичне значення дисертації полягає у поглибленні наукових уявлень про економічний дисбаланс підприємства як системне порушення пропорцій, яке має певну локалізацію, масштаб, динаміку, рівень проявленості та здатність до поширення. Запропоноване розмежування дисбалансу з одиничним відхиленням, ризиком, нестійкістю та кризою дає змогу точніше визначати предмет економічної діагностики. Важливим є також розгляд компенсаційної спроможності не лише як запасу коштів, а як сукупності фінансових, часових, ресурсних, контрактних та організаційних можливостей підприємства.

Практичне значення результатів полягає у можливості застосовувати розроблений методичний інструментарій для своєчасного виявлення джерел дисбалансу, оцінювання його впливу на ліквідність, боргове навантаження, рух грошових потоків і результативність портфеля, а також для обґрунтування рішень щодо розподілу ресурсів, узгодження фінансових та інвестиційних зобов'язань, коригування портфеля проєктів і вибору траєкторії відновлення.

Практичне використання результатів підтверджено довідками ТОВ «Архітектурно-будівельні новації» (№ 87-н від 07.04.2026), ТОВ БФ «Альфа-Сервіс» (№ 65 від 25.03.2026), Інституту місцевого розвитку (№ 71 від 17.04.2026), Академії будівництва України (№ 12/07.2026/28 від 21.01.2026) та КНУБА (№ 17/54-21/3/26 від 09.06.2026). Зазначено використання результатів у науково-експертній діяльності та освітньому процесі, зокрема під час викладання дисциплін «Економіка будівництва», «Економічна діагностика підприємства» і «Ризик-менеджмент». Це свідчить про практичну затребуваність результатів у підприємницькому, експертному та освітньому середовищах.

7. Повнота оприлюднення результатів та особистий внесок здобувача

Основні результати дисертації оприлюднено у 20 наукових працях: 8 (заліковий обсяг 6) статтях у фахових виданнях України категорії «Б», 5 статтях у закордонних періодичних виданнях і 7 матеріалах конференцій. У дисертації наведено відомості про особистий внесок здобувача у співавторські праці, а обсяг публікацій з урахуванням співавторства розраховано окремо: здобувач зазначає, що самостійно отримав положення, висновки, методичні підходи, моделі та практичні рекомендації, які становлять наукову новизну та виносяться на захист; у співавторських працях використано результати, що належать до його особистого доробку. Такий опис надає змогу коректного розмежування спільного наукового контексту та власних результатів здобувача.

Тематичне охоплення публікацій відображає основні напрями дослідження: теоретичне осмислення дисбалансів, формування індикаторної системи, діагностику, оцінювання економічної стійкості та обґрунтування адаптаційних рішень.

Апробація основних положень відбувалася на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, форумах і семінарах.

Наведені відомості про апробацію, публікації та персональний внесок узгоджуються із загальною логікою дисертаційного дослідження та засвідчують належний рівень представлення його результатів у науковому середовищі.

8. Дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертацію перевірено КНУБА на текстові запозичення за допомогою системи StrikePlagiarism.com. У звіті коефіцієнт подібності 1 становить 2,41 %, коефіцієнт подібності 2 — 0,93 %, коефіцієнт цитування — 1,38 %. Основна частка текстових збігів пов'язана з наведенням показників фінансової звітності підприємств, оприлюднених у відкритому доступі та належно атрибутованих посиланнями на відповідні джерела, а також із використанням усталених термінологічних формулювань.

Використані ідеї, положення та результати інших авторів супроводжуються посиланнями на відповідні джерела. За результатами змістового ознайомлення з роботою підстав кваліфікувати виявлені збіги як академічний плагіат не встановлено; ознак фабрикації чи фальсифікації даних і результатів дослідження також не виявлено.

Змістовий аналіз дисертації засвідчує коректне використання запозичених положень, а наведені показники подібності не дають підстав стверджувати про недоброчесні запозичення. Загалом робота відповідає принципам академічної доброчесності.

9. Положення, що потребують наукової дискусії, та зауваження

Високо оцінюючи актуальність, наукову цілісність і практичну спрямованість дисертації, вважаю за доцільне висловити окремі зауваження та побажання, які мають дискусійний і рекомендаційний характер та можуть бути предметом подальшого наукового обговорення:

1. У підрозділі 2.1 обґрунтовано багаторівневу інформаційну основу діагностики та поєднання річної фінансової звітності з місячними або тижневими даними щодо грошових потоків, продажів, ресурсного забезпечення та календарних відхилень (с. 112–115). Для відтворення підходу доцільно було б конкретизувати узгодження різночастотних рядів: календарні зрізи, лаги надходження інформації, оброблення пропусків і перехід між оперативним та річним агрегуванням. Моделі простору станів або процедури змішаних частот спостережень допомогли б уникнути штучних часових розривів у діагностичному профілі.
2. Для виявлення стійких несприятливих відхилень застосовано експоненційне згладжування та процедуру CUSUM (с. 118–119). Автор пояснює призначення параметра згладжування λi і порога k_i , однак доцільно було б докладніше обґрунтувати правило їх практичного добору для підприємств будівельного девелопменту. Зокрема, порівняння чутливості сигналів за альтернативних значень цих параметрів дало б змогу оцінити, наскільки раннє

виявлення дисбалансу залежить від вибору довжини пам’яті моделі та допустимого рівня хибних спрацювань.

3. Для оцінювання сукупного відхилення взаємопов’язаних показників розглянуто багатовимірний критерій Хотеллінга T^2 (с. 123–125). Оскільки його розрахунок спирається на оцінювання коваріаційної матриці, у практичному застосуванні важливо враховувати можливу короткість часових рядів підприємств і високу корельованість окремих фінансових показників. Було б корисно конкретизувати, за яких умов оцінка коваріаційної матриці вважатиметься достатньо стійкою та які процедури регуляризації або альтернативні оцінки можуть бути використані в разі її нестабільності.

4. У підрозділі 3.1 автор враховує вторинні ефекти стабілізаційних рішень для суміжних контурів та формалізує оцінювання стабілізаційних втрат (с. 188–189). Для добору альтернатив доцільно чіткіше відділити обов’язкові обмеження від критеріїв компромісу. Некомпенсаційне правило або попереднє формування множини Парето-недомінованих рішень допомогло б виключити варіанти, де локальне поліпшення супроводжується неприпустимим посиленням тиску в іншому контурі.

5. Домінантний стабілізаційний вузол пропонується визначати за структурним розривом, динамічною дивергенцією, вихідною трансмісією, експозицією та компенсаційним потенціалом (с. 194–195). Доцільно докладніше пояснити встановлення міжконтурних впливів, що формують показник OUT, і розмежувати прямі та опосередковані зв’язки. Орієнтована карта причинних зв’язків, побудована на експертних оцінках і доступних часових даних, дала б змогу перевіряти стійкість визначення пріоритетного вузла.

6. Під час розгляду капіталізаційного дисбалансу автор наголошує на невизначеності та незворотності рішень щодо продовження, обмеження чи переформатування проєктної активності (с. 194, 197–198). Тут могла б бути корисною теорія реальних опціонів: оцінювання можливості відкласти наступну чергу, поетапно відновити роботи, змінити функцію об’єкта або вийти з проєкту після надходження нової інформації. Це дало б змогу зіставити негайний ефект рішення з цінністю збереження можливості переглянути його надалі.

7. На с. 188–189 та с. 206–209 обґрунтовано, що за змінених зовнішніх умов стабілізація може вести до нової життєздатної конфігурації, а не до відновлення докризових співвідношень. Для операціоналізації цього положення доцільно окреслити область допустимих станів через мінімальні умови безперервності: виконання критичних платежів, підтримання ключових операцій, дотримання обмежень і відновлення резервів. Відображення результатів такої перевірки для альтернативних траєкторій і сценаріїв, зокрема в таблицях 3.5–3.6 та додатках 5–6, дало б змогу наочніше оцінити, чи приводять запропоновані рішення до життєздатної конфігурації підприємства за різних зовнішніх збурень.

Висловлені зауваження стосуються подальшої операціоналізації окремих методологічних положень і можуть бути враховані в наступних дослідженнях та

практичному застосуванні розробленого інструментарію. Вони мають дискусійний і рекомендаційний характер, не заперечують обґрунтованості основних наукових положень і не знижують загальної позитивної оцінки дисертації.

10. Підсумкова оцінка дисертаційного дослідження та висновок

Дисертаційна робота Шилюка Петра Петровича «Економічні дисбаланси та механізми стабілізації підприємств будівельного девелопменту в умовах системної невизначеності» є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, у якому розв'язано актуальне наукове завдання з розвитку теоретико-методологічних засад і формування методичного забезпечення ідентифікації, оцінювання та стабілізації економічних дисбалансів підприємств будівельного девелопменту.

Наукові положення та висновки мають належне теоретичне обґрунтування, методичний інструментарій відповідає поставленим завданням, а прикладні результати пройшли апробацію на даних підприємств і підтверджені документами про використання. Структура роботи є логічною, зміст відповідає заявленій темі, меті та предмету дослідження. Основні результати відображено у наукових працях здобувача, а зауваження, наведені в рецензії, мають рекомендаційний характер.

За актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю положень і висновків, теоретичним та практичним значенням, повнотою оприлюднення результатів, самостійністю виконання та дотриманням принципів академічної доброчесності дисертація відповідає вимогам Закону України «Про вищу освіту», Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами), та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40. Зміст роботи відповідає спеціальності 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Вважаю, що Шилюк Петро Петрович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

РЕЦЕНЗЕНТ
доктор економічних наук,
кандидат технічних наук, професор,
професор кафедри будівельних технологій
Київського національного
університету будівництва і архітектури,
академік Академії будівництва України Ганна ШПАКОВА